

De inwijding

Literaire roman

Nelie Vandenberghe

Proloog

‘Waarom ben je armoe en honger ontvlucht,
om terecht te komen
in een wereld met onstilbare geldhonger?

Waarom geweld ontvlucht
om hier absurde onverdraagzaamheid te vinden?

Wat heb jij hen misdaan?

Ze breken je neer
keer op keer.

Hoe kunnen ze oordelen over jouw leven
dat ze zelf niet hebben geleid?

Hopelijk word je niet
zoals zij zeggen
dat je nu al bent.’

Nele

DEEL 1

Het Kivumzeer is net als een zee, het schittert en glinstert tot ver over de horizon heen. Lange smalle bootjes laveren tussen de tegenstribbelende baren. Op het eind van de middag steekt er een vervaarlijke wind op, en dan wordt het moeilijker voor de vissers om hun buit binnen te halen... niet dat er veel buit is, elk jaar vermindert de vangst, het meer wordt leeggevist... zoals vele meren in de rest van de wereld. Hoe de mannen zich staande kunnen houden in hun prauwen, fier rechtop, peddel in de hand, feilloos varende naar het punt waar ze vermoeden dat er veel vis zit, is indrukwekkend. Onderwijl zingen ze, magnifieke melodieuze liederen, met typische Afrikaanse donkere stemmen.

Ze houdt van zulke muziek.

Haar gezicht gloeit van een stilte, van datgene waar de wereld niet meer om draait, muziek uit Afrika, aarde, mirre, kleurige gedachten, een schuchtere trots. Haar hart duikelt over al die woorden heen... sssstt. Ze kijkt haar man aan. Met hem naast haar zij kent de horizon geen eind.

Ze is hier naartoe gekomen om het meer terug te zien, om de realiteit te toetsen aan haar herinneringen, om Afrika nog eens te proeven.

In het leven staan is geen hocus poeus gedoe, geen pil die je nu neemt en die meteen effect heeft. Het vraagt een weg die je gaat, het besef dat je ergens aan begonnen bent dat méér tijd nodig heeft. Het is een op weg gaan.

Hoofdstuk 1

Zo begon het, zesendertig jaar geleden, zo lang was het geleden dat ze poseerde bij dit meer, hoogzwanger, in een tot op de draad versleten rode jurk die ze meegenomen had uit haar moederland. Westerse kledij is niet bestand tegen de manier van wassen in Afrikaanse dorpen. De kleren worden over een steen gelegd bij het water en worden dan duchtig geschrobd. Bij ieder beurt worden de vezels dunner.

Ze was nog zo jong. Een nog haast onbeschreven blad qua ervaring. Ontvankelijk voor wat het leven te bieden had, en op zich is dit een kwaliteit die een mens beter nooit kwijtraakt. Vallen van de ene verwondering in de andere, aanvaarden wat zich aanbiedt, niet oordelen want elk leven is anders en is geboren in een andere context en verloopt op een andere wijze. Een geloof dat het leven zich voltrekt buiten onze wil om, niet alles, maar toch een heel groot deel.

Ze was niet passief of gelaten, dat zeker niet. Pas later, veel later merkte ze de grillen van het lot op en beseftte ze dat er een diepere wet aanwezig is in het leven, een sterkere wet dan die van de rede, dat alles een zin heeft, al lijkt dat niet altijd zo, zelfs de meest pijnlijke ervaringen.

Haar ouders hadden haar verdraagzaam opgevoed, en hadden haar een groot gevoel van rechtvaardigheid meegegeven. Dat zorgde geregeld voor machteloosheid. Er waren zoveel dingen die niet juist zijn in de wereld, dingen die je niet kon veranderen. Wat telde, volgens haar vader, was het 'schoonhouden' van je eigen voordeur en je niet verschuilen achter de nogal laffe opinie van 'als ik het niet doe, dan doet een ander het wel'.

Als kind verzamelde ze al alle mogelijke informatie over andere volkeren, ze knipte foto's uit magazines en kranten, en zette er dan een korte commentaar bij. Het vreemde fascineerde haar en hoe verder van haar eigen bed, hoe meer ze geboeid was. Rituelen, tradities, religies van andere volkeren leken haar interessanter dan wat ze in haar eigen land aantrof. Haar ouders waren bezorgd dat ze ver weg zou trekken.

Indertijd was dit nog niet zo gebruikelijk als nu, in de tijd van globalisering waar kinderen hun eigen zeg doen en hun eigen weg gaan zonder zich echt te bekommeren om de ouders die hen opgevoed en gekoesterd hebben.

Ook zij had zich voor een stukje aan dit gedrag bezondigd. In haar stille branie om de wereld te ontdekken, om onafhankelijk te zijn kwam ze geregeld in opstand tegen haar ouders, vooral tegen haar vader. Ze verweet hen hun burgerlijkheid en hun angsten. Zo dom en naïef was ze toen. En arrogant. Het besef kwam pas later, en als ze terugkeek op het leed en hartzeer dat ze haar ouders toen had aangedaan, dan stond haar hart stil van spijt en schuld.

Onzeker als ze was als puber, had ze met haar eerste man een soort veiligheidsmuur opgebouwd. Hij leek zo stabiel en zelfzeker, en had ouders die hem zijn gang lieten gaan. Ze huwde hem dus om de verkeerde redenen, en in haar nieuwe status dacht ze haar ouders niet meer nodig te hebben.

Al bij al leerde ze vlugger dan ze verwacht had haar eigen boontjes te doppen. Haar man trok zich niet veel van haar aan, en hem moest ze zeker niet om raad vragen. Ze trok haar plan, met vallen en opstaan. Dikwijls belandde ze in (achteraf bekeken) hilarische situaties, en dat ging haar hele leven zo. Zonder dat ze er erg in had, maakte ze altijd van alles mee, dit tot ergernis van haar man toen. Ze deed er nochtans niet om. Op haar huwelijksfeest was het al zover. Een hele fles bier belandde per ongeluk op haar witte jurk en de rest van de avond stonk ze als een dronkenlap. Ook koken ging niet zonder slag of stoot. Aangezien ze gestudeerd had en op kot gezeten had, kon ze wel makkelijke gerechtjes klaarmaken, zoals spaghetti bijvoorbeeld, maar een doorsnee menu had ze nog nooit zelf in elkaar geflanst en ze wilde bewijzen dat ze het allemaal wel alleen kon. De aardappelen kookte ze de eerste keer in een bodempje water, zoals het kookboek vertelde. Aangebrand dus. Vlug opnieuw, met veel meer water, zodat manlief het niet zou merken als ie thuiskwam. Een feestelijke toets probeerde ze uit met een marinade, en goot een hele fles porto over het vlees heen. Een geutje leek haar zo weinig. Met als gevolg dat ze na het eten onmiddellijk in slaap viel en hoe haar man dan achteraf op zijn werk belandde en hoe hij het ervan af bracht in de klas- hij was leraar- daar had ze geen weet van.

In haar tweede jaar huwelijk maakte haar man haar duidelijk dat hij zijn legerdienst niet wou

vervullen (toentertijd moest elke jongen vanaf ongeveer achttien jaar twee jaar in het leger), en daar was ze alleen maar blij om. Om twee redenen. Wapens vond ze helemaal niks, daar kwam alleen oorlog ten goede, en daarenboven zouden ze nu ontwikkelingswerk kunnen gaan doen in het buitenland! Spanning en avontuur in het vooruitzicht. Vijf weekends achter elkaar cursussen gaan volgen in Brussel, dat was verplicht en ze leerde er enorm bij: politiek, gezondheid, culturen, mensen, economie al was dit laatste een saaie moeilijke brok om te verteren.

Haar man zag het groot. Gesteund door de Belgische staat in een ander land gaan werken, dat zou goed verdienen, maar hij had geen rekening gehouden met de wachttijden. Al waren ze geslaagd in het staatsexamen, het zou nog maanden duren eer ze aan de slag konden, en daar was geen tijd meer voor. Deadline was september in de jaren tachtig. Andere wegen moesten bewandeld worden, en dus gingen ze op zoek naar een vrijwilligersorganisatie. Het werd uiteindelijk de gemeenschap van de Witte Paters, die hun moederhuis in Brussel hadden en die leraren zochten voor de voormalige kolonie van België, namelijk Zaïre.

Hoofdstuk 2

Mai 1980

Twee belangrijke gebeurtenissen speelden zich toen af.

Vooreerst leerde ze op de valreep auto rijden, wat haar van pas zou kunnen komen als ze terugkwamen. Eenmaal het examen gepasseerd, kwam ze toch niet toe aan veel oefenen. Ze reed liever met de fiets dan met zo'n kastje van metaal. En ook de auto bracht haar in verdraaide situaties terecht. Wat moest de politie wel gedacht hebben toen ze hen telefoneerde met het verhaal dat de auto gestolen was... verkeerd gedacht... ze had hem op een verkeerde plaats geparkeerd en toen had men de auto weggesleept zodat er nog een ferme boete aan te pas kwam. Ze durfde het haast niet te vertellen aan haar man. Hij nam haar zoveel kwalijk. Het tweede feit was het ingrijpendst. De klap op de vuurpijl! Ze was zwanger geworden. Al hadden ze zo goed opgelet, zei ze tegen de gynaecoloog, die alleen maar grinnikte. Wat nu? Zwanger en naar de brousse trekken? Ging dit wel tezamen? Ze wist niets van de moeilijkheden die zich konden voordoen in de zwangerschap, en nog minder wist ze van geboorte en baby's. Het was al een hele toer om dit aan haar ouders te vertellen. Die zouden daar heel ongerust over zijn. Maar tja, bevallen was toch iets normaal in de wereld. Waarom zou zij dit niet aankunnen? Ze schafte zich een handig boekje aan, uitgegeven door Testaankoop, waarin vele tips stonden hoe een vrouw zwangerschap en bevalling het best kon doorstaan en hoe ze met baby's om moest gaan. Een heilig boekje voor haar.

Diep van binnen voelde ze zich wel wat angstig. Duizend vragen gemengd met een popelend gevoel. Gelukkig had ze toen nog geen besef wat er allemaal zou gebeuren. Het liep goed af, maar er ging veel aan vooraf. Met haar man moest ze haar twijfels en zorgen niet delen. En zou ze tegen de hitte kunnen van de tropen? Tegen de vele insecten die er gedijsden? Zou ze goed les kunnen geven in een andere taal? Zouden de leerlingen wel luisteren naar haar? Zou ze haar kind veilig ter wereld kunnen brengen? Enzovoorts. Volgens insiders gaven vele vrouwen die hun mannen vergezelden naar de tropen het op. Ze konden niet tegen het andere, het vreemde, ze misten het comfort van hun eigen land.

De tijd van de kolonisatie was trouwens allang voorbij, en nu stelden de buitenlanders het heel wat minder goed.

Geen luxe meer, leven in tamelijk primitieve omstandigheden in vergelijking met vroeger. Als vrijwilligers zouden de paters ter plekke voor hen zorgen, en hen kost en inwoon geven. Ze zouden betaald worden zoals de inlanders, dit wil zeggen met een zak rijst per maand. Niemand kon op voorhand weten dat de paters het heel moeilijk hadden om te kunnen overleven, laat staan dat ze nog veel voor hen zouden kunnen doen. Hun 'moestuintje', kurkdroog, leverde weinig op. Vlees was heel schaars. Het brood werd gebakken met klef meel, dat op de grond gestapeld lag en waarin spinnen en kevers rondtolden. Confituur werd gemaakt met de vruchten van daar, wel best lekker.

Er was geen variatie in het eten. Dat ondervonden ook zij na korte tijd. Bij de bevalling woog ze slechts zesenvijftig kg, en bij haar definitieve terugkeer naar eigen land -ze was opnieuw zwanger geworden, twee maanden ver- woog ze eenenveertig kg.

Ondanks alle moeilijke momenten en ontberingen, was ze gelukkig in Afrika. Ze had er mooie herinneringen aan over gehouden, aan de mensen althans. Dit in tegenstelling met haar man, die er verbitterd en gefrustreerd raakte. Hij wilde de perfectie, en dat kon natuurlijk niet, nooit niet en nergens niet. Ook zijn persoonlijke tekortkomingen kon hij moeilijk verwerken. En hij keerde zich tegen haar. De vervreemding tekende zich al scherp af in Zaïre maar het duurde nog meer dan twintig jaar eer de breuk zichtbaar werd voor de blanke buitenwereld. Al die tijd had ze geslikt, geprobeerd om weer harmonie te vinden. Tevergeefs. Hij spuwde zijn verachting voor haar uit, ook in het bijzijn van de kinderen of anderen. Zo vernederend. Tot ze zich terugtrok, wanhopig proberend de scherven van haar eigen zelf terug te vinden, en ze uiteindelijk de moed vond om er een punt achter te zetten. Hoe was ze zolang bij Paul kunnen blijven? Wanneer waren ze de verkeerde weg ingeslagen? Al van in het begin? Jazeker. Ze werd verliefd op een man omdat hij alles was wat haar vader was en nog veel meer. Hij was groot en sterk en dat vond ze leuk. Ze viel voor hem, besepte niet hoezeer hij haar leven overnam, hoe ze steeds meer onderworpen werd in plaats van een zelfstandig wezen te worden. Ze deed concessies, eerst met kleine dingen, daarna met grotere, tenslotte met alles. Hij voedde haar op, kneedde haar tot het beeld dat hij verwachtte. In het begin gehoorzaamde ze hem gedwee, ze klampte zich aan hem vast uit angst alleen gelaten worden, want dat leek haar het ergste wat een mens kon overkomen. Wat wist ze nog weinig!

Haar lach verstomde in zijn aanwezigheid. Haar glimlach vervaagde.

Hij was niet diegene van wie ze dacht dat hij was. Het was onvermijdelijk geweest, al vanaf de dag dat ze elkaar ontmoet hadden. Zij had iets gezien wat er niet was, en misschien was het vice versa ook zo. Er was nooit een moment geweest waarop ze het tegen hem had kunnen opnemen. Geen strijd die ze had kunnen aangaan om op die manier iets te veranderen. Gelukkig was Zaïre er geweest... zonder die ervaring waren er zelfs geen scherven meer geweest, maar was ze opgelost in het niets. In Afrika had ze haar persoonlijkheid gevonden en haar verlegenheid overwonnen. Dat moest wel. Haar man liet haar volledig in de steek, ze moest zorgen voor zichzelf en haar toen nog ongebooren kind.

De leerlingen, collega's en al diegenen met wie ze te maken had, verwarmden haar hart. Ze respecteerden haar en hielden van haar. Op een eenvoudige en oprechte manier. Geen intellectueel geforceerd gedoe zoals ze gewend was. Het leven was krachtig en mooi, niet gemakkelijk, dat niet, maar het was de moeite waard. De kleuren, de geuren, welgezinde mensen, hulpvol. Ze zorgden meer voor haar dan haar eigen man, en doorzagen hoogstwaarschijnlijk de afstand die tussen hen aan het groeien was.

In september vertrokken ze uit Zaventem. Toen mochten de achterblijvers nog mee tot bij het vliegtuig. Zo kon het afscheid wat gerekt worden, wat niet gemakkelijk was. Het was middernacht. Ze merkte het verdriet van haar ouders, maar beseftte de omvang ervan niet. Daarvoor was ze te nerveus, en nog te weinig empathisch. Wat wist een jong iemand eigenlijk van de pijn die ouders kunnen voelen?

In Kinshasa werd een loodzwaar heet deken over hen gelegd. Zo warm en vochtig was het. Er stond niemand die hen opwachtte. Dat hadden ze kunnen denken. De pater die hen ingelijfd had, pater Remi, een inbrave man dat wel, maar te vergelijken met professor Gobelijn uit de Jommekealbums, verstrooid, praktische zaken waren niet aan hem besteed, die had te weinig concrete afspraken gemaakt. Ze moesten dus leunen op de plaatselijke bevolking. En daar kwam de eerste hindernis aangewaaid, veroorzaakt door de trots van haar man. Een bewaker vroeg beleefd of ze de valiezen wilden openmaken, en daar had haar man bezwaar tegen. Zijn neerbuigendheid tegenover anderen maakte dikwijls kwaadheid los. De man werd heel kwaad. De valiezen werden opzij getrokken, opengemaakt en gefouilleerd.

Gelukkig werd de toilettas niet doorzocht, want daarin zaten bankbiljetten die niet mochten geïmporteerd worden. Als bij wonder was er iemand van de Belgische ambassade aanwezig in de hal, en die redde hen van verdere problemen.

“Ga niet hoger staan dan de plaatselijke mensen, behandel hen met eerbied, ga er niet van uit dat ze deugnieten zijn, leef je in in hun denkwereld en hun gebruiken.” Dat was wat de lectoren benadrukt hadden in Brussel. Een les die haar man niet begrepen had of niet had willen begrijpen. Ook niet in zijn verder leven.

Hoofdstuk 3

Vanvankelijk had ze geen ogen genoeg om alles in zich op te nemen. Afrika was zo anders. Toch was er geen cultuurshock in haar. In haar diepste binnenste had ze zich al aangepast aan het leven daar, ze had er al zoveel over gelezen en gehoord en haar fantasie deed de rest.

Na een heleboel akkefietjes kwamen ze terecht bij het centrum van de Witte Paters in Kinshasa en van daaruit reed een chauffeur hen in een jeep naar het dorp waar de school zich bevond en de missiepost. Het was een rit van meer dan tweehonderd km maar... de wegen waren er niet zoals in België... putten van een meter diep... moddersporen. De auto schudde en beefde en zat meermaals vast. Het duurde acht uren eer ze ter plaatse waren. Een nachtmerrie voor haar. Ze was doodsbang om haar kind te verliezen, de schokken waren moordend.

Het dorp Kasongo bleek nog warmer te zijn dan de hoofdstad. Omringd door savanne. Echt een broussedorp.

Na een aantal weken bij de paters gelogeed te hebben, kregen ze een leegstaand huis van een voormalige plantagehouder toegewezen. De keuken was buiten. Een houten hokje met houtvuur. Dat kreeg ze niet voor elkaar om daarop iets klaar te maken. Men zorgde voor een kok en een nachtwaker. Die moest, bij het invallen van de duisternis, een oogje in het zeil houden op het huis en de hele entourage.

De kok heette François en had zes kinderen. Zijn vrouw leed aan sikkelcelanemie, een bloedarmoede die het gevolg was van een genmutatie. De bloedcellen namen een sikkelvorm aan en gingen ten gronde. Deze anemie vertoonde naast bloedarmoede, ook miltvergroting, botafwijkingen en huidzweren. Een erfelijke aandoening die frequent voorkwam in donker Afrika. In het beginstadium was er genezing of stabilisering mogelijk, maar de mensen gingen niet vlug naar het ziekenhuis. Een plaats om te sterven, in hun ogen.

Lotte kon het goed vinden met François, en met de zamu, de nachtwaker.

De leerlingen in de klassen vielen bijzonder mee. Het waren grote klassen, van wel meer dan

dertig leerlingen, normaal tussen de zestien en de achttien jaar oud, maar er waren er bij die een stuk ouder waren. Niet iedereen daar kon op tijd met de school beginnen.

Wie wou beweren dat zwarten dommer zijn dan blanken? Nonsens.

In klas had ze enkele uitschieters van formaat. Kinderen die heel intelligent waren. Kocho Ko Kachoko was daar één van. Hij had een fenomenaal geheugen en een groot inzicht in elke materie. Ali was een vlegel, slim, lenig als een slang. Hij sprong voor haar in de bres als er al eens iets was, maar dat gebeurde zelden. Bemba was twee koppen groter dan zij, en een stukje ouder. Bij een toets kwam hij bedeesd bij haar staan: “Madame, wil je me alsjeblieft apart zetten van de anderen, anders zal ik willen afkijken!” Met het puntje uit zijn tong zwoegde hij op de vragen. Ze kneep een oogje dicht bij de verbetering van zijn werk. Hij verdiende een kans, al was hij nogal traag van begrip. Katonga was een wijsneus. Hij ging voortdurend naast zijn bank staan, met de vinger in de lucht en dan stelde hij de meest bizarre vragen: “Waarom wordt er in het Engels een ‘y’ gebruikt terwijl die klank niet in het Swahili bestond? Waarom werden er persoonlijke voornaamwoorden gebruikt? Men weet toch tegen wie men praat.” Hij bedoelde het niet kwaad, maar ze kon er niet altijd een antwoord op geven en dan zat hij met grote ronde ogen haar aan te kijken. De meisjes waren iets stiller dan de jongens. Ze waren heel nieuwsgierig naar haar en haar leven, dat zag ze aan hun gezichten. Het viel haar ook op dat ze er veel volgroeider uitzagen dan de meisjes in België van dezelfde leeftijd, het waren net volwassenen, in gedrag en denken en praten.

Allen waren vlijtig. Al moesten ze hun huiswerk veelal maken in een rokerige hut, in het donker. Er was bitter weinig schoolgerei. Een potlood voor elk, soms een balpen. Ze maakten hun taken in een dun schriftje, met ezelsoren. Zonder morren of klagen. Een groot verschil met westerse kinderen die met tegenzin naar school gingen, die tegenpruttelden als ze moesten werken, die rammelden met hun leerkrachten en die altijd iets nieuws wilden, een nieuwe tas, nieuw gerei, liefst met een merknaam. Dat was het niet het geval in Afrika!

Haar hart ging naar hen uit. Wat zou er van hen worden? Hoe zou hun leven zich ontfouwen? Velen droomden van een studie aan de universiteit in de hoofdstad. Ze wilden dokter worden, of leraar, of verpleegster. Humane beroepen waarin zorg aanwezig was voor de ander. Ze duimde voor hen. Velen waren bekwaam, maar konden de ouders dit wel betalen? De universiteit was niet gratis en een verblijf in de hoofdstad kostte veel geld. De meesten van hen waren straatarm.

Slechts enkele vaders hadden werk, op de missiepost bijvoorbeeld, of op de plantages, of in het leger en dan waren ze nooit thuis.

De families leefden van eigen ‘opbrengsten’ van hun schamel stukje grond. Het was hard labeur, elke dag. De grootmoeders pasten op de kleintjes terwijl de moeders met primitief tuig hun veldje bewerkten, met hak en machete. De mannen hielpen, kaptten hout en gingen ook op jacht naar aapjes, een wild zwijn of een enkele antilope die vlees voor een paar maanden zou opleveren. In vroegere jaren was er veel meer wild te vinden, zelfs olifanten. In de burgeroorlog van de jaren zestig werden echter veel dieren afgeslacht. Ook houtkap was een oorzaak van het verdwijnen van diersoorten. Hun habitat veranderde of verdween. Daar hadden de mensen geen schuld aan. Er moest wel gekapt worden als men eten wilde bereiden. Het vlees moest goed doorkookt worden want vele dieren waren besmet met de slaapziekte, om nog van de hygiëne te zwijgen. Als de zamu arriveerde met een stuk vlees op zijn hoofd, dan hing er een hele zwerm vliegen achter aan.

De sporen van het burgergeweld waren nog te zien in de brousse, verscholen tussen gras en hoge struiken: autowrakken, geweren, bebloede machetes.

Er was nog steeds potentieel geweld aanwezig in het land. Mobutu was aan de macht, en zorgde niet echt voor zijn volk. Hij liet zijn land vierkant draaien, nam het leeuwendeel van de aanwezige rijkdommen voor zich alleen en liet de gewone mensen aan hun lot over.

Niemand durfde in te grijpen. De straffen waren wreed en langdurig. In Kinshasa had de chauffeur die hen naar Kasongo reed hen opmerzaam gemaakt op de vele ‘mooie’ verblijven voor de familieleden van Mobutu. Zijn naam mocht niet genoemd worden, zeker niet door de blanken. Men sprak over de ‘president’.

Vroeg of laat zou er opnieuw oorlog komen, dat vermoedde ze en dat werd later een wrede realiteit. Zouden haar leerlingen erin betrokken geraken?

Lui waren de inlanders zeker niet, wat men ook nochtans altijd had beweerd!

Trouwens, wie zou het in België kunnen opbrengen om in een hitte van meer dan veertig graden zwaar manueel werk te doen? Het zou zelfs niet toegelaten zijn in België.

En slaafs waren ze ook niet.

Verkeerde karaktertrekken die gebruikt werden in het koloniale tijdperk. De zwarten werden heel dikwijls op een schrijnende manier behandeld zodat ze een kruiperige houding ontwikkelden om de buitenlanders een plezier te doen en hun eigen wensen te verbergen.

Nu werden ze zich meer en meer bewust van hun eigen identiteit.

Sommige oudere mensen behielden nog het onderdanige, François bijvoorbeeld. Hij sprak haar altijd heel eerbiedig aan met ‘madame’ en om de haverklap een ‘s’il vous plaît’. Hij durfde haar niet bij haar naam te noemen. Uiteindelijk bekwam ze dat hij ‘madame Loot’ zei. Best grappig.

In enkele weken tijd leerde ze de namen van de verschillende leerlingen en kon ze hun gezichten onderscheiden. Ze hadden allemaal kroeshaar, waren donker van huid, maar er was evenveel verschil in kleur, vorm en uitdrukking als bij blanke kinderen. Op den duur herkende ze gelijkenissen met blanke mensen.

Voor Lotte waren gezichten de spiegels van de ziel. Zonder er zich van bewust te zijn, had ze al altijd gezichten graag bestudeerd: de vorm, de ogen, de kaaklijn, de inplanting van de haren, de neus, de hoogte van de oren, de kin. Mensen waren voor het haar het belangrijkste, al hield ze evenzeer van dieren en de natuur. “Hoe leeft die mens, wat denkt hij, wat voelt hij?” Een blik en ze zag het verleden en het heden van die mens. De toekomst fantaseerde ze erbij.

DEEL 2

Het Rivumzer vervaagt in haar gedachten. Ze gaat terug naar de plaats waar ze twee volle jaren gewoond hadden, diep in het oerwoud. Haar hart slaat trager. Purperen bellen rekken zich uit, loom, stuw en strekken. Haar schouders krimpen in. Er was zoveel gebeurd, dat kan ze niet allemaal terug beleven. Toch wil ze nog wat dieper afdalen in zichzelf. Geen negen poorten, maar negen maal negen poorten leiden haar naar het rijk waar herinnering draaft. Concrete anekdoten dringen zich op, concrete gedachten.

Hoofdstuk 4

Afrika sliep, ritselend, gonzend.

Een hagedis schoof vliegensvlug tegen de muur op. Zijn bewegingen waren rukkerig, de gespleten tong flitste onophoudelijk in en uit, zoekend naar insecten. Aan voedsel zou het hem hier niet ontbreken.

Het was middag. Dertien uur. Dan was de school afgelopen. De klas startte om zes uur in de morgen en duurde tot dertien uur. Gedurende die momenten was de hitte nog te dragen. Sommige leerlingen moesten wel twee uren te voet wandelen vanaf hun dorp tot school, zonder ontbijt!

De lucht zinderde van de hitte. In het regenseizoen was het nog lastiger om de warmte te verdragen.

Siësta.

Ze hield er niet van naakt te slapen. Het gaf haar een gevoel van onvolledigheid. Ze klemde het dunne laken vast tegen haar oor en wang om eventuele geluiden buiten te sluiten. Insecten waren één van de onuitroeibare plagen van Afrika. Wie zich het leven door hen zuur liet maken, bleef liever uit het land weg.

Enorme ‘vliegen’ met lange tweedelige lijven die met een haast onzichtbaar draadje aan elkaar vastzaten, warrelden en vlogen tegen de petroleumlamp toen het avond werd. En je mocht niet vergeten, in de tropen ging de zon onder om achttien uur. In een ruk. Een geelrode of feloranje bol die de bomen en de stoffige paden in een schitterende gloei zette. Dan viel de duisternis is. Er was geen elektriciteit in hun huis. Dus zetten ze zich buiten, aan een lange houten tafel, met de lamp in het midden. Zo werden de taken en huiswerken verbeterd. Pater Remi kwam regelmatig langs om een klapke te doen en dat was best leuk, want bijna iedereen, de inlanders inclusief, praatten Frans. Fijne nuances werden toch beter uitgedrukt en aangevoeld in de moedertaal, hoe goed men de andere taal ook kende.

Ze moesten ook oppassen voor de typisch Afrikaanse vijandige agressieve wespen. Eenmaal werd ze erdoor gestoken, terwijl er op de barza (een houten gaanderij rondom het huis, gebouwd als beveiliging tegen slangen) aan het wandelen was.

De wespen vlogen recht uit hun hangende nest naar beneden en mikten op haar hoofd. Wat had ze een pijn gehad!

Dan waren er nog de reuzentorren die zich traag een weg baanden langs stammen en doorheen gras. Spinnen zo groot als een hand verborgen zich in huis en onder voedselvoorraden. Witte mieren maakten een lang spoor langs het huis. Ze was het allemaal gewoon geworden.

Het griezeligst vond ze de termieten, vliegende en andere. De muren van het huis zelf waren ervan vergeven. Na iedere nacht moesten ze uitstulpingen weggakken. In de badkamer aan de lavabo, aan de muren buiten. Dan zag ze die wriemelende doorzichtige beestjes, bah.

En tenslotte waren er de muggen, de koppigste en grootste lastposten van allemaal. Zonder muggenolie, meegenomen uit België, zaten ze binnen de kortste keren vol rode, jeukende bulten.

Ook kakkerlakken waren haar constante huisgenoten. Toen ze de eerste keer een kast opende, stroomden ze er met tientallen uit. Ze schrok zich rot. Maar zette er zich over. Ze waren niet gevaarlijk.

Ze loerde naar het lichaam van de man naast zich. Zijn ademhaling ging schijnbaar rustig op en neer. De klamboe drukte op haar als een verzwaard deken en maakte de lucht die ze moest inademen muf en dik. Zelfs het laken voelde zwaar aan in die vochtige warmte, maar ze kon niet zonder. Het gaf haar een geruststellend gevoel. Wat zou het heerlijk zijn om vrij te kunnen ademen, het zweet uit je poriën te laten lopen en te laten verkillen op de huid, zich op je zij te kunnen wentelen zonder verstrikt te raken in de mazen van het net.

Ze verlangde naar een zachte streling, een liefkozing, een gefluisterd woord. Dat kon niet. Dat durfde ze niet meer vragen. Hij zou zich afreageren op haar, hatelijk gaan doen, minachtend en daar kon ze niet meer tegen. Hij verwachtte perfectie van haar en van hemzelf, terwijl ieder gezond denkend mens toch beseftte dat volmaaktheid in het echte leven een illusie was. Ze deed nochtans haar uiterste best om een goede echtgenote te zijn. Het was al berelastig voor haar om met een dikke buik rond te lopen in die warmte, ze had constant honger en er was niet genoeg eten. Zelfs als het kind schopte, durfde ze dit niet te vertellen. Er was totaal geen warmte of medegevoel van zijn kant. Ze stond alleen.

Ze zuchtte diep en draaide zich om. Slapen was niet altijd makkelijk, al was ze nog zo moe. Haar buik bewoog zachtjes. Liefdevol legde ze haar handen erom heen.

Ze wilde het toekomstig wezentje alle liefde geven die ze aan haar man niet meer kwijt kon. In haar dromen en gedachten sprak ze het aan, nam het in haar armen, wiegde en koesterde het. Kleine oogjes keken haar innig aan. Kan iemand te veel liefde voelen? Zou ze zich te veel binden aan haar kind? Misschien wel. Daar was ze later achter gekomen. In een andere relatie zou ze totaal anders gereageerd hebben, maar het lot was niet te veranderen, het bleef onlosmakelijk aan je bestaan kleven.

Als jong meisje had ze zich nooit speciaal aangetrokken gevoeld door baby's of peuters. Ze vond het kleinzielig als vrouwen uren aan een stuk over hun kroost vertelden. Maar toen was zij nog geen moeder in spe. Van haar onverschillige houding vroeger schoot niet veel meer over. Het moedervirus had ook haar te pakken. Het nog ongebooren kind in haar vergrootte en verdiepte haar hart. Het voelde vreemd aan. Ze had dit nooit voor mogelijk gehouden. Bij de gedachte aan haar kind, verzwoond al de rest in het niets. Ze was uitsluitend bekommerd om het wonder ervan, om wat haar kind zou kunnen overkomen, hoe ze het zou aanpakken als het eenmaal geboren was. Hier kon ze geen raad vragen aan haar moeder, of aan vriendinnen. Ze moest het zelf leren op te lossen... met behulp van haar kostbare boekje.

Het beeld van haar moeder flitste voor haar ogen. Zou zij met diezelfde hardnekkige onzekerheden gekampt hebben? Ze leek altijd zo praktisch, zonder tierlantijntjes, zonder hoge verwachtingen en zo zeker van zichzelf. Waarschijnlijk aardde ze niet naar haar moeder. Dat leek maar zo. Later ontdekte ze dat moeder wijs geworden was met de jaren, dat ze in haar jonge jaren onzeker en verlegen was. Diezelfde evolutie zou ook zij meemaken, maar dat wist ze toen nog niet.

Hoe dan ook, ze voelde zich nu uniek in die grootse wijde wereld om haar heen. Ze genoot. Alleen de eerste maanden van haar zwangerschap waren lastig geweest. Dat was in België. Ze was constant misselijk, niet alleen 's ochtends, maar de hele dag door, en uiterst moe. Het opstaan alleen al bezorgde haar nachtmerries. Ze kon niet normaal functioneren. Het weinige dat ze moest doen in het huishouden was haar al te veel. Toen ze naar Afrika vertrok, was ze bijna vier maanden ver. De moeheid verminderde wat, maar het overgeven bleef duren. Er was heel weinig eten voorhanden en iedere dag stond hetzelfde gerecht op de menu. Onder andere maniok, een zware puree van de maniokwortel.

Met een soeplepel had een mens al genoeg. Voor de Afrikanen was maniok levensnoodzakelijk. Daarmee konden ze het een hele dag zonder eten stellen. En blanken soms maar klagen over pietluttige dingen...

De kok serveerde hen daarbij twee piepkleine stukjes vlees met sorgho, gekookte bladeren, net spinazie. Het was niet smakelijk en al was het culinaire eigenlijk niet van tel voor haar, het kwam heel slecht uit dat ze nu zwanger was. Haar trek naar iets lekkers was bijzonder sterk, maar er was gewoonweg niets lekkers voorhanden. Ze moest dus opletten dat ze niet te veel verzwakte. François maakte voor haar een kom soep, dit wil zeggen, gekookt water met groene bladeren. Ze vond het aandoenlijk hoe hij haar wilde helpen. De paters hadden een kleine moestuin, maar de aarde was te droog om sappige groenten voort te brengen. Het was feest toen een pater terugkwam uit het moederland, dan had hij gewoonlijk een voorraad eten mee: chocolade, koffie, gedroogde melk, blikjes.

Broeder Francis zorgde voor het onderhoud van de enige jeep die de missie rijk was. Hij had ook hun meubels gemaakt toen ze in het huis gingen wonen: een bed, kast, tafel en stoelen, een kinderbed en park. Gouden handen had die man. En humor. Hij keek uit naar de geboorte van haar kind. De missiepost had nog nooit te maken gehad met zoiets. Wie haalde het trouwens in zijn hoofd om in de brousse, als blanke, een kind op de wereld te zetten? Daar had ze niet bij stilgestaan. Het leek immers natuurlijk en pater Remi had haar verzekerd dat er een kliniek was bij het dorp. Dat laatste bleek niet helemaal te kloppen. Er was een goed uitgeruste kliniek geweest, vroeger, in de koloniale tijd, maar die was nu nagenoeg leeg. Een bouwvallig laag gebouw. In het labo stonden twee microscopen, en toen zij nu en dan haar bloed moest laten testen op ijzer en albumine, toen gebruikte de 'verpleger' dezelfde naald voor ieder die op die dag langskwam. Wat had ze geluk, dat besepte ze wel nog niet, dat ze geen ziekte opgelopen had. De kraamkamer bestond uit drie oude matrassen op de grond, een leeg bierblikje werd als infuus gebruikt indien dit nodig was. De bevallingstafel was afgeschermd van de rest met een plastic zeil. Ze maakte zich, raar genoeg, niet zoveel zorgen over dit tekort aan comfort. Het zou wel los lopen, dacht ze, toen ze nog maar pas in het land aangekomen was. Ze had de kliniek slechts oppervlakkig bezocht.

Toen broeder Francis terugkwam uit Brussel, zag hij er uit als een michelinentje. Hij was drie maanden thuis geweest. Na één maand was hij weer zo mager als een lat. Zo verging het de mensen in en rond de missiepost.

De bewoners van het dorp waren superblij met de paters. Die zorgden voor werk, in de keuken, de tuin, het missiehuis. Broeder Gabriel stond in voor de toevoer van water. Eenmaal in de maand reed hij met een aftandse tractor naar het dorp met ijzeren tonnen gevuld met water. Water dat de blanken niet zomaar konden drinken. Zij moesten met een zelf in elkaar geknutselde filterinstallatie het water zuiveren van allerlei bacteriën, eitjes van insecten enz. Per dag konden ze slechts één liter water filteren, zo traag verliep dit hele proces. Pas als je zoiets meegemaakt had, kon je beseffen hoe welgesteld de blanken het hadden. Er was weinig rechtvaardigheid in de wereld.

Naast haar bed had ze een emmer geplaatst voor als ze moest overgeven. De badkamer was te ver weg. En over badkamer gesproken, er was geen sanitair zoals dat in België aangetroffen werd, met blinkende kranen of glanzend email. Hoe ze ook schrobde of schoonmaakte, een indruk van reinheid, steriliteit bleef stevast achterwege. Doffe plekken, roestkleurig water, afgebrokkelde randen. Op een ochtend had ze dan nog eens achter de afvoerbuis een twintig cm uitstekende ‘heuvel’ gevonden, een termietenheuvel, vol wriemelende bestjes, roze, dik, glazig met fijne vleugels. Sedert die dag vermeid ze, indien mogelijk, de badkamer. Om het constante draaijerige gevoel in haar maag stil te leggen, was dit dus geen ideale plek. Vandaar de emmer. Ze walgde soms van zichzelf, en had een afkeer van haar eigen lichaam. Nochtans was ze zeker niet dik geworden, dat kon ook niet in de omstandigheden waarin ze toen leefde. Ze hoopte dat ze na de bevalling haar overgevoeligheden zou kwijtraken.

De ongemakken verminderden mettertijd. Ze kon makkelijker lesgeven, en ze deed dit graag omdat ze voldoening voelde bij de studenten. Ze stelden haar ook vele vragen over haarzelf, haar leven in België, en doordat ze zwanger was, kreeg ze nog een betere band met hen. ‘Kinderen’ zijn vlug volwassen in Afrika. Ze vertonen ook veel verantwoordelijkheidsgevoel en helpen in hun gezin en familie zoveel ze kunnen. Ze waardeerden het dat ze in verwachting was. Dat ze op den duur in haar slaapjurk vooraan de klas stond, deerde hen niet. Ze had geen passende kledij meer, haar zwangerschapsjurken uit België waren tot op de draad versleten. Katoen overleefde het best in Afrika. Dus waren de katoenen slaapkleren de enige optie. De leerlingen vonden dit normaal.

Soms vroeg ze hen of ze iets wilden vertellen over hun dorp en over wat ze deden ’s avonds of op vrije momenten.

Dan vulde de klas zich met opzwepende ritmische muziek, begeleid door handengeklap en voetenwerk. Hun stemmen waren bijzonder op elkaar ingespeeld, de hoge stemmen van de meisjes en dan de volle diepe stemmen van de jongens. Ze hield heel veel van de Afrikaanse zwoele donkere stem. Ze vertaalden (hun taal was het Swahili) daarna de symboliek van hun liederen, elk lied had een specifieke betekenis. Ook hun verhalen vond ze boeiend. Er kwamen altijd dieren in voor, die zich als mensen gedroegen. Een beetje zoals de fabels Van La Fontaine. Natuurtalenten waren het op elk vlak. Ze was erg geliefd in de klas. Op het einde van elk schooljaar vond er een 'gevecht' plaats om wie bij haar op de foto mocht. Ze koos hen tenslotte allemaal. Dertig foto's dan maar.

Haar leven in Afrika had haar visie op de wereld erg veranderd, en verruimd. Ze was er volwassen geworden en wijzer. De wereld werd groter, het contact met de ander nauwer. Ze aanvaardde de verschillen, had er diepe eerbied voor. Racisme werd mede veroorzaakt door onwetendheid, en het afgaan op vooroordelen die door anderen doorgegeven werden.

Naast het lesgeven, begon ze ook te tekenen en te schilderen. De natuur en de rust die er heersten, leenden zich daar uitstekend toe. Afrika inspireerde haar. Haar handen vlogen met gemak over het schetsboek dat ze meegebracht had uit België. Soms leek het potlood als vanzelf te bewegen. Het penseel was het voertuig van wat er in haar omging. Ze zette lijnen en vormen neer, en met kleur probeerde ze het papier leven in te blazen. Het resultaat was niet onaardig.

De warmte van de middag was altijd verpletterend. Regenseizoen of droogseizoen, het verschilde nooit erg veel, toch niet in temperatuur. De aarde en de gewassen hadden het water broodnodig. De mensen teelden vooral maniok en zoete bataten. Hun velden werden in de kortste tijd overwoekerd door onkruid, hoog onkruid. Daar was niets tegen opgewassen, en ze lieten het dan maar zo.

Als het regende -korte stortbuien- veranderden de 'wegen' uiterst snel in een modderbrij, onbegaanbaar en uiterst gevaarlijk voor voertuigen, door de vele putten. De jeeps werden meestal bestuurd door blanken die van het ene dorp naar het andere trokken om proviand te leveren aan missieposten enzovoorts.